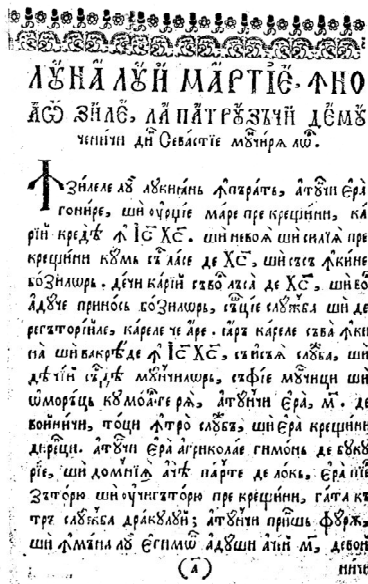

**O TIPĂRITURĂ BĂLGĂRĂDEANĂ MAI PUȚIN CERCETATĂ:
POVEASTE LA PATRUZECI DE MUCENICI (1689)**

Spre sfârșitul secolului al XVII-lea tipografia românească din Alba Iulia iese de sub incidența atât a autorității bisericești, cât și a celei laice. Explicația acestui fapt rezidă în criza profundă a instituției bisericești: mitropolitului i se limitează de principe și de superintendentul calvin tot mai mult autoritatea, iar principatul este supus unor lupte permanente pentru putere între partidele nobiliare (în dosul cărora se aflau, de multe ori, interesele politice ale turcilor de a păstra sub autoritatea lor principatul, dar și ale Curții de la Viena de a îl integra între vechile posesiuni ale regatului maghiar, a cărui titulatură Viena o acaparase). În această situație, inițiativa tipăririi unor cărți românești este preluată de diferite persoane particulare, precum Ioan Zoba din Vinț, tipograful Chiriac (Kiriak) și, în bună parte, Mihail Iștvanovici. Fiecare dintre ei o făcea având un program religios bine conturat.

Cunoscută după colontitulul ei¹ și nu după ceea ce ar putea fi considerat drept titlu², *Poveaste la 40 de mucenici*³ a contrariat prin aspectul ei: fără foaie de titlu (acest element tipografic era deja obligatoriu în tiparul românesc), care să indice titlul, locul și anul tipăririi, beneficiind însă de un colofon care anunța când s-a tipărit (“Anii Domnului 1689 în luna lui iulie, 15 zile s-au tipărit.”), având o foliere aparte, prin care se nota cu slove în subsolul paginii numărul între paranteze, această tipăritură a fost văzută ca un accident fără deosebită importanță. Faptul că ea se păstrează în coligate, în special cu tipărituri făcute în același an (*Rânduiala diaconstvelor*, *Molitvelnicul*, *Cazanii la oameni morți* etc.) a condus cercetătorii la ideea că ea nu a circulat independent. Spre deosebire,

1 Începând cu fila 1 toate filele au pe verso în colontitlu: “Poveaste”, și începând cu fila 2, rectoul tuturor filelor are textul: “la 40 de mucenici”.

2 F 1r se începe cu “Luna lui martie, în noao zile la patruzăci de mucenici din Sevastie, muncirea lor”.

3 BRV I, nr. 88; IV, p. 207.

însă, de *Cazanii la oameni morți*, care are o paginație (relativ) continuativă în urma *Molitelnicului*, destinate, deci, să completeze tipărirea, *Poveste la 40 de mucenici* prezintă câteva elemente care pledează pentru considerarea ei de către tipograf ca fiind o lucrare independentă. Faptul că s-a păstrat în coligate poate să fie suficient de bine explicat prin dimensiunile reduse ale textului, un caiet de opt file care, probabil, nu a fost niciodată legat. Diferenții posesori au considerat că legarea cu alte texte tipărite sau manuscrise este un mijloc de păstrare a lui.

Tipărită sub forma unui caiet de 8 file, cu text continuu, care acoperă de la filele 1^r până la 8^r, *Poveste la 40 de mucenici* este atribuită de Eugen Pavel tipografului Chiriac⁴, pe baza materialului tipografic folosit.

Chiriac (Kiriak), tipograf de origine moldovenească, călugăr la mănăstirea Agapia, s-a peregrinat prin mai multe centre tipografice: București (unde a fost activ între 1880-1882 și a imprimat trei cărți românești și româno-slave, dar i se atribuie și alte două tipăriri bucureștene⁵).

Atribuirii făcute de Eugen Pavel îi putem adăuga și câteva elemente de limbă, care pledează pentru originea tipografului din zona graiurilor din nordul spațiului daco-român: păstrarea unor fonetisme în care se păstrează forme cu **gi**⁶ în cuvinte de origine latină ca: *agiutoriu, agiutoriul, agiuta, agiuns, giudecată, să agiute, împregiurul, agiungă* și a celor care, tot în cuvinte de origine latină (sau foarte vechi) păstrează pe **dz**⁷, precum: *dumnedzăilor, Dumnedzău, vădzură, cădzură, vădzu, bodzilor*, alte forme de durificare a consoanelor etc., toate pledează pentru originea celui care a îngrijit editarea textului din această zonă a spațiului nord-dunărean.

Pentru aceeași origine pledează și opțiunea pentru o formă a textului psalmilor care circula în textele extracarpatice (vezi nota 21) și nu a textului consacrat de *Psaltirea de la Bălgrad* (1651), cum se întâmplă în tipărirea pe care le datorăm lui Ioan Zoba din Vinț (*Sicriul de aur, Cărare pe scurt*), în care citarea *Noului Testament* (1648) și a *Psaltirii* (1651) tipărite la Bălgrad este făcută cu mare exactitate.

Comparând textul tipărit de Chiriac la Alba Iulia cu cel echivalent din *Viețile sfinților* al lui Dosoftei (1683) sau cel tipărit în *Mineiul pe luna martie* la Buzău în 1688, constatăm că primul este mult mai amplu și mult mai bine structurat din punct de vedere narativ și cu mai multe dialoguri⁸. Nu am putut identifica sursa directă a textului bălgrădean, o comparație cu unul din manuscrisele care conțineau acest martiriu, nu puține la număr de altfel, ne va putea oferi în viitor informații noi. Putem afirma cu certitudine că manuscrisul după care s-a

4 Pavel 2001, p. 76 (Chiriac).

5 Mărza 1999, p. 76.

6 Scris: **u**

7 Scris: **s**.

8 La Dosoftei, de pildă, singurul moment dialogat este îndemnul pe care îl adresează mama tânărului martir de a nu părăsi dreapta credință, dar nici acesta nu este atât de plin de patetism și duioșie.

făcut tiparul era o traducere după o sursă slavonă (ucraineană?). Întemeiem acest fapt și pe existența unui calc lingvistic evident: folosirea verbului *a învăța* cu sensul de “a porunci”, verbul slavon *поучити* având atât valoarea de “a învăța pe cineva” cât și de “a porunci, a ordona”.

Lucrul care a contrariat cercetătorii a fost rostul acestei tipărituri: Doina Braica și pr. Victor Bunea, în *Cartea veche românească din secolele XVI-XVIII în colecțiile Arhiepiscopiei Sibiului*, Editura Centrului Mitropolitan Sibiu, 1980, apreciază că tipăritura a “apărut în contextul mai larg al politicii calviniste princiară”. Dacă unele tipărituri anterioare, inclusiv cele ale lui Ioan Zoba din Vinț, se pot încadra în explicația de mai sus, aceasta nu este în nici un caz valabilă în cazul tipăriturii de față, căci religia calvină exclude cultul sfinților (pe care îl consideră ca o formă de idolatrie).

Singura explicație posibilă este acceptarea faptului că acest text aparține Contrareforme ortodoxe, justificată intern de o reacție – normală – la persecuțiile la care a fost supusă Biserica ortodoxă în principat în a doua jumătate a secolului, dar și de o susținere politică ce venea de dincolo de munți, în lupta pentru a domina celelalte principate. Chiar dacă nu a fost un instrument conștient al acestei politici, Chiriac a venit în continuarea ei.

Nu în ultimul rând, cultul acestor mucenici care, spre deosebire de textul echivalent din *Viețile sfinților* al lui Dosoftei, ies din anonim, primind nume precum Domnos, Chriron sau Candid, era un gest de opoziție față de Biserica Calvină și chiar autoritatea princiară, în situația în care acestea erau evident vulnerabile în momentul în care trupele imperiale se instalau în Transilvania.

Lipsită de foaie de titlu sau de o predoslovie amplă, *Poveaste la 40 de mucenici* iese, astfel, din contextul unei tipărituri minore și neinteresante, ea ni se relevă ca un text asupra căruia va trebui să mai revenim căci, împreună cu *Rânduiala diaconstvelor* (1687), *Molitvenic* (1689) și *Ciaslovețul* (Sibiu, 1696) ele reprezintă un moment particular al istoriei culturale a românilor din Transilvania⁹.

MIHAI-ALIN GHERMAN

9 Textul de față a cunoscut o ediție însoțită de un bun studiu lingvistic și un indice lexical făcute de Rodica Frențiu (*Poveaste la patruzăci de mucenici. Bălgrad 1689*, Bistrița, Editura “Mesagerul”, 2000. Am considerat necesară reluarea editării textului într-o altă variantă de transcriere. În transcrierea noastră menționăm câteva elemente deosebite ale editării: *ѣ* a fost interpretat, în funcție de situație, ca [ă] sau [i], fenomenul diferențierii celor două vocale nefiind încă terminat în limba de atunci. *ѣ* și *ѣ* au fost interpretate, în funcție de situație, fie [ea] fie [ia]. *ѣ* final, marcând o pronunție dură a unei consoane, nu a fost echivalat. Formele de *ghimon* (prima fiind o posibilă etimologie populară spre o pronunție dialectală a lui *demon*) și *eghimon*, cu toate că au un regim asemănător cu al numelor proprii (asemănător cu *faraon* în alte texte vechi) a fost – totuși – interpretat ca substantiv comun. Tot ceea ce am considerat greșeală de scriere am marcat prin [sic!], iar prescurtările și grafiile particulare le-am notat în subsolul paginii.

A LESS KNOWN PRINTED WORK FROM ALBA IULIA – *POVEASTE LA PATRUZECI DE MUCENICI* (1689)

ABSTRACT

By the end of the 17th century, the Romanian printing house from Alba Iulia was under neither religious nor secular control. The Church was undergoing a deep crisis and the powers of the Metropolitan Bishop were limited both by the Prince and the Calvinist administrator. The Principality of Transylvania was torn by internal struggle for power, actually fuelled by the Ottomans who wanted to maintain their control on the state and also by the Habsburgs who hoped to include Transylvania among their possessions. Under these circumstances, private persons with clear religious views began printing books in Romanian, such as Ioan Zoba of Vinți, printer Chiriac (Kiriak) and Mihail Iștvanovici.

Known by its running title and not by its title proper, *Poveaste la 40 de mucenici* (The Story of the Forty Martyrs) has intrigued researchers from the very beginning. It had no title page (compulsory by that time), no mention of the title, time and place of printing. It had however a colophon that ran “printed July 15, 1689”. Through its many peculiarities, this printed work was considered a minor accident. As it was kept with other works printed the same year, it is possible that the text may not have been disseminated by itself. There are however elements that point to the fact that the printer had considered it an independent work. The 8-page text is small and it has never been bound. Its owners tied it to other documents only to better preserve it.

According to an evaluation of the printing material made by Eugen Pavel, the work was printed by Chiriac. He was a Moldavian monk from the Monastery of Agapia, who traveled across the country. He printed several works in Bucharest between 1880 and 1882. We also found several linguistic arguments that support Pavel’s identification and point to a Romanian printer. Moreover, the text contains a version of the Psalms that was in use beyond the Carpathians. The psalm version from the *Psaltirea de la Bălgrad* was common in Transylvania, and Transylvanian printers respected it.

In comparison with similar works such as *Viețile sfinților* by Dosoftei from 1683 or *Mineiul pe luna martie* printed at Buzău in 1688, Chiriac’s text is longer, with a better plot and dialogues. We were unable to identify the direct source of the text, but future comparison with similar texts might provide new information. We are however sure that the initial document was a translation of a Slavonic text (possibly Ukrainian), as proven by several calques.

Researchers have also been baffled by the purpose of this work. According to Doina Braica and Victor Bunea (1980), the text should be seen in the larger context of the Calvinist policy of the Prince of Transylvania. This might hold for works printed by Ioan Zoba from Vinți, but not for our text, as the worship of saints was rejected by Calvinism. The only other possible explanation is that the text was part of the Orthodox Counterreformation, which had been triggered by recent persecution and by political support from beyond the Carpathians. Chiriac may very well have supported unawares the Orthodox Counterreformation. Martyrs have names in Chiriac’s work (unlike in the similar text by Dosoftei) and were a clear sign of opposition against Calvinism and even against central authority, both weakened by the arrival of Habsburg troops in Transylvania.

Poveaste la 40 de mucenici can therefore no longer be seen as a minor, accidental work. It needs further analysis, as it marks a special stage in the history and culture of Romanians from Transylvania, together with other texts such as *Rânduiala diaconșvelor* (1687), *Molitvenic* (1689) and *Ciaslovețul* (1696).

**LUNA LUI MARTIE, ÎN NOAO ZILE
LA PATRUZĂCI DE MUCENICI DIN SEVASTIE, MUNCIREA LOR.**

În zilele lui Luchiiian¹⁰ împărat, atunci era gonire și urgie mare pre creștinii carii credea în Isus Hristos¹¹ și nevoia și siliia¹² pre creștini cum să se lase de Hristos¹³ și să se închine bozilor. Deci, carii să vor lăsa de Hristos și vor aduce prinos bozilor, să-ș ție slujba și deregătoriile, carele ce are, iară carele să va închina și va creade în Isus Hristos, să i să ia slujba și, de-acii, să să¹⁴ dea muncilor, să fie munciți și omorâți cu moarte rea.

Atunci era 40 de voinici, toți într-o slujbă, și era creștini direpți. Atunci era Agricola ghimon de bucurie, și domnia acea parte de loc, era pierzătoriu și ucigătoriu pre creștini, gata cătră slujba dracului.

Atunci prinși fură și în mâna lui eghimon aduși acei 40 de voi¹⁵nici, carii numele lor sânt acestea **имѣрк**¹⁵. Și nevoiți fură să se închine și să aducă prinos idolilor.

Și începu eghimon a grăi lor cu învățatura și cu îndrăznire, zicând: “Vitejiei voastre, când mergeați la războiu și cu cuvântul și îndrăznirea vitejiei voastre biruiați toate oștile și făceați izbândă tururor oștilor, arătați acum cu cuvântul vostru și creadeți dimpreună legii împăratului și vă închinați și aduceți prinos bozilor, mai nainte, până nu dobândiți munci !”

Sfinții ziseră: “Muncitoare¹⁶! De ne-am bătut noi pentru un împărat muritoriu, și tot am biruit, cum tu sân gur mărturisești, dară cu cât mai mult pentru Cel-Fără-de-Moarte ni să cade să nevoim, ca să biruim ale tale cazne și reale năravuri și hicienii !”.

Agricola eghimon grăi: “una din doao vă iaste înainte: au să vă închinați, au să luați munci. Deci¹⁷, carele din voi să va pleca, cinstea dintâi va dobândi, iară carele nu veș aduce prinos dumnezăilor noștri, lu¹⁸a-i-să-va slujba depreună cu viața¹⁸ și să va da muncilor. Socotiți-vă, de vă aleageț vreun folos voao !”.

Sfinții ziseră: “De folosul nostru Dumnezău¹⁹ grijeaște!”. Eghimon grăi: “Nu grăireț multe, ce deminează să aduceț prinos dumnezăilor!”. Și învăță [ca]²⁰ pre ei să-i bage în temniță.

Și, fiind sfinții²¹ în temniță, plecară-ș genunchile sale și să rugară cătră Domnul Dumnezău, grăind: “Izbăveaște-ne, Doamne²², din ispită și de sminteala celora ce fac fărădeleage!”. Și, după aceea, începură a cânta Psalmul 90: “Carele petreace întru

10 Scris: **лѣкниань**.

11 Scris peste tot: |s\$. Xs\$.

12 Scris: **силїа**.

13 Scris peste tot: Xs\$.

14 Scris peste tot: **съѣ**.

15 În slavonă: “cutare”. Cuvântul a pătruns și în limba română, găsindu-l, de pildă, în *Bucoavna* de la Bălgrad (1699), dar și în *Molitvelnicul* tipărit tot aici în 1689, sub forma *imerec*.

16 Scris: **мѣрчитѣре**.

17 Scris: **дечь**.

18 Scris: **виаца**.

19 Scris peste tot: **дѣмнзъѣ**.

20 Cuvânt lipsă în text.

21 Scris: **сѣнѣи**.

22 Scris: **дѣмнѣ**.

ajutoriuul Înălțatului”²³ și la sfârșitul psalmului ziseră: “Amin!”. Și de-acii să rugară până în miezul nopții. Și începătoriuul psalomului era Sfântul Chirion, iară la răspun era Sfântul Candid și Domnos. Și li să arată lor Mântuitoriuul Hristos și le zise: “Îndemnați, că nevointa voastră iaste bună ! Ce cela ce va răbda până la sfârșit, acela să va mântui !”. Și toț auziră glasul acela și fură înfricoșați; și fără de somn fură până /^{2v} dimineața.

Dimineața chemă ghimon pre toț soții lui și învăță să aducă pre toți sfînții. Și aduseră pre cei 40. Stătură înaintea lui eghimon. Și începu a grăi cătră dâșii eghimon și zisă: “Nu vă amăgesc, ce vă spuiu ce iaste adevărat: câți voinici sânt supt ținearea mea, nu sânt așa ca voi, nici așa viteaji, nici așa înțilepți [sic!], nici așa frumoși, nici nu-mi sânt așa de dragi ca voi ! Deci, vă grăiesc, să nu cumva dragostea voastră să să întoarcă în urâciune și în pizmă ! Iată, la voi iaste, au să mă îndrăgiți, au să mă urâți !”.

Iară Sântul Candid grăi: “Cum ți-e voia năravului tău, tu așa cizi, pizmașule și amăgitoriuile !”.

Zisă iară eghimon: “Dară nu ziș că aveți voie au să mă îndrăgiți, au să mă urâți !”.

Sfântul Candid grăi: “Pre tine urâm, pre Dumnezău îndrăgim ! Tu, pizmașule, ce ai aruncat urgie pre numele lui Dumnezău cel nevăzut, dară cum îndrăznești de zici să te iubim noi pre tine, necuviosule și mincinosule și stăpânul întunearecului ce ești, cum /^{3r} nu cunoști pre Dumnezău cel viu, ce-au făcut ceriul și pământul din nemică !”.

Deaca auzi aceastea, eghimonul răcni ca un leu și învăță în obeade și în lanțuri să-i bage și să-i ducă în temniță.

Sfântul Chirion zise: “N-ai tu nici o voie să ne muncești pre noi, numai a ne întreba !”

Atunci învăță eghimon dezlegați să-i bage în temniță și învăță pre temniceari cu tărie să-i păzească. Și aștepta venirea craiului.

Și toată zua și toată noaptea învăța-i Sfântul Chirion și le zicea aceastea: “După tocma lui Dumnezău, soț am fost la o slujbă în puțină vreme ! Deci²⁴ acum să nu ne

23 Citarea este mai degrabă a psalmului în cauză din Biblia de la București (1688) decât a Psaltirii de la Bălgrad (1651), care prezintă un text diferit: “Laudă cîntării lui David, nescrisă de asupra la jidovi. 90. 1. Cel ce lăcuiește în ajutoriuul celui Nalt, întru acoperemîntul Dumnezăului ceriului va petrece. 2. Zice-va Domnului: “Sprejenitoriuul meu ești, și scăparea mea, Dumnezăul meu, și voiu nădejdui pre El, 3. Căci El te va izbăvi den lațul vînătorilr și den cuvîntul gîlcevitoriu. 4. Cu spatele Lui va umbri ție și supt aripile Lui vei nădejdui. 5. Cu armă te va încungiura adevărul Lui, nu te vei teame de frică de noapte, 6. De săgeată ce zboară zioa, de lucru ce întru întunearec umblă, de întîmplare și diavol de amiazăzi. 7. Cădea-va den laturea ta o mie și zece mii den direapta ta, și cătră tine nu se va apropia; 8. Fără numai cu ochii tăi vei socoti, și răsplătirea păcătoșilor vei vedea. 9. Căci Tu, Doamne, - nădeajdea mea; pre Cel Înalt ai pus scăpare ție. 10. Nu se vor apropia cătră tine reale, și biciu nu se va apropia în sălașul tău. 11. Căci îngerilor Lui va porunci pentru tine ca să te păzească în toate căile tale. 12. Pre mîini rîdica-te-vor ca să nu împieadeci de piatră piciorul tău. 13. Preste aspidă și vasiliscu vei încăleca, și vei călca pre leu și pre bălaur. 14. “Căci pre Mine năjdui și voiu izbăvi pre el, acoperi-voiu pre el, căci au cunoscut numele Mieu. 15. Striga-va cătră Mine și voiu asculta pre el, cu dînsul sînt în necaz, scoate-voiu pre dînsul și-l voiu mări pre el. 16. Cu delungare de zile împlea-voiu pre el și voiu arăta lui mîntuirea Mea”. Slava.” (Biblia de la București, p. 411).

24 Scris: дечь.

despărțim unul de altul, ce, cum am petrecut într-un suflet și întru o înțelepție, așa și munci să luom, ca să ne aflăm Marelui Impărat, Dumnezeu²⁵!”

Iară, deaca trecură 7 zile, fiind sfinții în temniță, veni craiul den²⁶ Chesarii²⁷ și întră în Băsavastie [sic!] a opta zi. Și șazu la giudecată cu eghimon, și porunci să aducă pre sfinții²⁸. Și aducându-i, învăța-i Sfântul Chirion, grăindu-le: /^{3v} “Să nu ne spământăm, o²⁹, fraților, ce să ne aducem aiminte: când eram în războiu, ne rugam lui Dumnezeu și ne agiuta noao și biruiam! Asducti-vă aminte: când ni să tâmpla noao războiu mare, toți fugiia, numai acești 40 în mijlocul războiului ne aflam și cu lacrimi ne rugam lui Dumnezeu și Dumnezeu ne da noao puteare, pre unii dintr-înși ucideam, pre alții goniam³⁰ și nice unul din noi rane n-au dobândit dintr-atâtea năroade. Iară acum trei sânt să bat cu noi: satana și craiul și eghimonul. Și toți sânt unul. Și nu s-au văzut unul pe 40 să biruiască. Ce, să ne rugăm lui Dumnezeu, cum și mai nainte când ziceam psalomul 90 “Carele petreace întru agiutoriul înălțatului”. Și acum iară acel psalom să zicem, că ne va auzi și ne va agiuta !”. Și-l zisă ră.

Și toț să aduna la previre să vază. Și stătură toț înaintea craiului și a lui eghimon, Iară craiul căută spre dânșii și grăi și-i nevoia zicând: “Carele va vrea să să pleace mie și legii mele, dăru-i-l-voiu cu /^{4l} cinste multă și cu alte daruri de agiuns. Iar, de nu, una din doao să vă aleageți: Carele va aduce prinos dumnezăilor noștri, mare cinste va dobândi, iară carele nu să va pleca, lua-i-să-va brâul și slujba depreună cu viața, de-acii să va da muncilor !”

Candid zisă: “Ia-ne brânele noastre și trupurile, că nemică noao, decât Hristos, altă cinste nu ne trebuie !”.

Atuncea craiul zisă și porunci cu pietri pre guri și pre feațele lor să-i bată. Sfântul Candid zisă: “Tocmitoriule întunecului și a toate fărădelegile învățătoriu ! Înceape de fă, să-ț vedem nuncile tale !”.

Răcni craiul pre slugile lui și zisă: “O, reale slugi, pentru ce nu faceți curund învățătura mea cum v-am poruncit !”.

Luară slugile pietri să bată pe sfinți. Iară voia lui Dumnezău întoarsă pietrile, de să bătea adins eiș unul pre altul, de să sfărâmiia ca vai de ei. Sfinții vădzură ce fu și luară îndrăznire. Și să aprindeae de mânie craiul și luo o piatră, aruncă să lovască pre unul din sfinți să-i sfărâme lui fața, iară piatra să /^{4v} înturnă spre eghimon sfărâmi lui fața.

Atuncci zisă Sfântul Chirion: “Lupta-să cu noi vrăjmașii noștri și ei nu putură, ce cădzură! Adevărat - armele lor întrară în inimile lor și arcele lor să sfărâmară !”.

Eghimon zisă: “Așea să-mi agiute dumnezăii miei, că ca cu nește farmeci făcură acestea !”.

Sfântul Domnos grăi: “Noi cu farmeci n-am făcut, ce Dumnezăul nostru veni și ne cinsti, iară fața voastră fără de cinste o făcu ! Nu te rușinez, diavole³¹, întunecate?”

25 Scris: ДМІЗЪУ.

26 Scris: де ꙗ.

27 Scris: кесаріа.

28 Scris: сѣнци.

29 Scris: ѿ.

30 Scris: гонѣмь.

31 Scris: дѣаволе.

Capul dracului tu ești și cu craiul împreună amândoi slugile dracului sînteți!” Iară de n-aș crezut cu muncile ce-ai început întâi, începeș și cu altele !”.

Iară slujile grăiră cătră sfinți³²: “Neînțelepților și cu toate gândurile înstreinaț de dumnezăii³³ noștri, pentru ce nu aduceți prinos bodzilor ?”.

Sfântul Chirion zisă: “Noi lui Dumnezău³⁴ ne închinăm și lui Isus Hristos. Dumnezăul nostru cu Duuhul Sfânt³⁵, Sfânta³⁶ Troiță, și pohtim și nevoim să facem voia Lui. Iară pentru chinurile voastre vom lua /³⁷ cununi neputrede și vom birui ale voastre reale năravuri !”.

Atunci craiul porunci să-i baage în temniță până să va socoti de dâșșii.

Băgându-i în temniță. Începu Sfântul Chirion a cânta și cu toț alalt grăind: “Cătră Tine rădicaiu ochii miei, Cela ce lăcuiești în ceriu !” tot psalomul. Și altul sălta cu cuvinte. Și după rugăciune, după al șaselea ceas de noapte, străluci în temniță lumină foarte mare și glas fu cătră dâșșii și li să arătă lor Domnul, de le grăi: “Cine va creade Mie, de-ar și muri, viu va fi ! Îndemnaț și nu vă teamereț de muncile lor, că în puțină vreme sânt ! Pătimiț puțintel pentru leage să că cununaț !” . Și fură în noaptea aceea toț bucurându-să de arătarea lui Dumnezău.

Deaca să făcu zuo a noa zi, învăță să-i aducă pre sfinți³⁷ din temniță. Și-i adusără. Stătură înaintea muncitorilor și zisără: “Ce veș să faceț, faceț !”.

Iară, atunci, acelor muncitori li să arătă și dracul, în mâna cea direaptă țind spată, iară în stânga sulita. Și grăi la ureachea lui Agricola eghi/^{5v}mon: “Al mieu ești ! Îmbărăbătează-te !”.

Atunci învăță eghimon legaț și în obeade să-i ducă bătându-i și împingându-i să-i bage într-o baltă mare, împreună pre toț. În vremea aceea, când fură munciți sfinții mucenici, era ger mare. Dusără-i și-i băgară în mijlocul bălții. Era goli, gerul - geros și vreme iute de cătră sară era.

Pusără împregiurul lor strajă, voinici și cu temnicearii. Căpitanii lor făcură baie caldă aproape de iazer și aprinsără, care dintre dâșșii să va lăsa de Hristos, să între în baie.

Era ceasul întâi de noapte, pătimiră sfinții de ger și să îngheța trupurile lor și să spârgea. Iară unul din numărul celor 40, ieși la țarmure și întră în baie. Și, deaca să încălzi, aciaș să topi și i să răsipi trupul ca ceara și-ș lepădă sufletul lui. Iară sfinții, deacă văzură pre-acela c-au fugit, zisără cu o gură și cu un glas: “Nu te mâniia, Doamne, până în sfârșit !”.

Și, deaca-ș împlură rugăciunile, pe al treile ceas de noapte, străluci soarele împregiurul lor cu dogoreală și să to^{6r}pi gheața și fu apa caldă. Și toț străjarii de greu somn fură adormiț, iară un temniceariu de-ai căpitanilor era deșteptat și străjuia și auzi preei rugând-să și gândiia de cela ce-au întrat în baie, cum s-au topit de căldură ca ceara și s-au răsipit, iară aceștia până acuma sânt vii. Și văzu lumină la dâșșii și căută spre

32 Scris: сѣнѣ.

33 Scris: дмнзѣи.

34 Scris: дмнзѣѸ.

35 Scris: дхѸльсѣнтѣ

36 Scris: сѣнта

37 Scris: сѣнѣ.

ceriu să vază de unde vine lumina. Și vădzu cununi pogorându-să din ceriu spre sfinți 40 și să pusără în capetele sfinților 39, iară una îmbla spre apă.

Și gândi și înțelească că unul dintr-înșii au perit, cel ce-au intrat în baie, și n-are parte cu dânșii și deșteptă straja carii era cu dânșul și să dezbracă și-ș aruncă hainele lui spre dânșii și sări de întră în iazer. Strigă și grăi: “Și eu, de-acum, sânt creștin !”. Și întră în mijlocul lor și zisă: “Doamne Dumnedzău, Isus Hristoase³⁸, miluiaște-mă, că eu crez și Te mărturisesc că Tu ești Fiiul lui Dumnezău ! Și cum au crezut aceștia și eu crez. Împreunează-mă cu dânșii și mă tocmeaște să pe^{6v}trec munci și ispite, ca putearea dracului să o biruiesc !”.

Atunci dracul biruit fu și să dusă la bărbații aceia cu mâinile legate și să văieta: “O, vai de mine, o, vai de mine, cum fui biruit de bărbații aceștia și fui de toți rușinat și n-am nice un suflet, nice slugă !”.

Atunci Sfântul Chirion zisă: “Cine-i Domn mare ca Dumnezăul nostru ? Tu ești, Dumnedzău, care faci minuni sângur și numărul celor 40 ai împlut !”. Și începură a cânta: “Mântuiaște-mă, Doamne³⁹, că să împuțină preacuviosul !”.

Dimineața fu venirea acelor necurați muncitori și văzură capichelari pre mijloc de dânșii fiind. Șii-l întrebară ce-au văzut de-au făcut aceasta. Și grăiră voinicii: “Noi de somn, ca nește morți am fost, iară el toată noaptea au străjuit. Degrabă ne-au deșteptat pre noi și am vădzut lumină mare pre dânșii. Iară el acolea degrabă ș-au aruncat hainele lui spre fețele noastre și s-au dat între ei și au strigat ș-au grăit: “Eu sânt creștin !”.

Și să împlură de mânie mun^{7r}citorii. Și învăță, trăgându-i pre ei la țarmure și cu pari fluirile să le frângă.

Iară unuia îi era mumă-sa acolo, că era fiul ei mai tânăr de toți, și să temea să nu cumva, de frică, să să lepede de Hristos. Și era neîncetat căutând spre dânșul și-ș rădica mâinele spre ceriu, grăind: “Fiiul meu dulce drăguleț, încă mai rabdă puținel ca să desăvârșit ! Nu te teame ! Iată, Hristos înainte-ț iaste, agiuta-ț-va !”.

Și, sfărâmând pre sfinți, da-ș sufletul și grăia: „Sufletele noastre ca o pasăre să izbăviră de cursa vânătoriului. Adevărat, cursa să zdrobi și noi mântuiți fum. Agiutoriul nostru – de la Dumnezău, Ce-au făcut ceriul și pământul!”. Și toț dimpreună ziseră: “Amin!” și-ș da sufletele. Iară fiul acei maici chema-l Meliton.

Și învățară muncitorii să aducă cară și să puie să încarce trupurile sfinților și să le bage pre gura unui râu. Și pre alaltii-i încărcară, iară pre-acel tânăr lăsară-l, nădejduindu-să că să va trăi și va fi viu. Iară muma lui văzu numai pre-acela ^{7v}lăsat, lepădă neputința muierescă și luo bărbătească înțelepciune și puteare și-ș luo fiul a umăr. Nevoi să agiungă carul cu sfinți, ducându-l mumă-sa, tânărul deade-ș sufletul său. Și-l dusă pre dânș mumă-sa și-l pusă în car desupra tuturor.

Și aprinsără foc ca să le arză. Și n-au ars sfintele trupuri. Și să socotiră și zisără muncitorii între ei-ș: “Aceaste trupuri, de să vor afla așea, le vor lua creștinii și vor împlea toată lumea! Să meargem, drept aceaea, să le aruncăm în apă !”. Și le aruncară în apă. Iară moaștele sfinților să adunară toate la un loc și nci pre unul nu îneca apa.

Și, după a treia zi, să arătară episcopului cetății lui [sic!]: “Pentru să fie păzite trupurile noastre și să ne scoateț din apă !”.

38 Scris: ἱεϛϛε.

39 Scris: Δμῆε.

Și luo episcopul ceată de voinici buni credincioși și mearsără de stătură la gura râului. Și, iată, strălucia trupurile sfinților în apă ca nește făclii. Și unde era de sta trupurile, lumineă la dânsese să arăta. Și așa să adunară sfintele moaște /^{8v} și le pusără în racle.

Așa chinuiră și să sfârșiră și luminează ca nește lumini lumii. Munciț fură acești 40 de mucenici în luna lui martie în 9 zile. Cu credința

întru Dumnezeu și cu bună mărturisitură petrecură.

Și cine-i roagă cu credință, sânt agiutoriu

a toată lumea, cu îndrăznirea

ce-au dobândit la Dumnezeul [sic!],

a Căruia-i slava în veacii veacilor.

AMIN

Anii Domnului 1689 în luna lui iulie, 15 zile s-au tipărit.

Abrevieri bibliografice

Mârza 1999 - Eva Mârza, *Din istoria tiparului romiâesc. Tipografia de la Alba Iulia 1577-1702*, Sibiu, Imago, 1999.

Pavel 2001 - Eugen Pavel, *Carte și cultură la Baălggrad (1567-1702)*, Cluj-Napoca 2001.